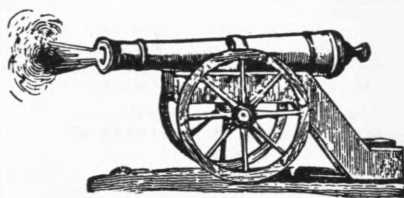

DEBAT

Theodor Christensen

For nogen tid siden spærrede fjernseerne de til normale tv-udsendelser søvngigt indstillede pupiller vidt op og kikkede i glad forbløffelse på skærmen. Det samme har nok også nogle folk i radiohuset gjort. Anledningen var en dokumentarfilm om storbyens hverdagsaften, som *Ole Gammeltoft* havde lavet til fjernsynet – ikke en film til biografer eller foreningsbrug, men en film til landets snart største visuelt indstillede publikum, gjort med respekt for deres åndsevner og appel til deres indføling.

Bortset fra talent – en såre nødvendig, men ikke særlig håndgribelig bestanddel – hvad havde *Ole Gammeltoft* da medbragt til løsningen af sin fjernsynsopgave, en løsning, der med rette skar i øjnene på det dårligt vante fjernsynspublikum?

Han havde med sig en tradition og et håndlag, erhvervet i dokumentarfilmen, hvor man også før har set, at kunnen og talent i frugtbart samvirke har frembragt det fortræffelige. Han fortalte om livet i byen, som det ser ud, som det blotlægger sig. De enkelte afsnit belyste hinanden så meget mere, som hans kryds- og tværsmontage drog kontrasterne frem, gjorde springene hårde. I stedet for, som man ofte har set på film og i fjernsyn, at glatte ud og gøre overgangene let fordøjelige.

Det er ikke første gang, at dokumentarfilmen har behandlet bylivets spillende overflade i en stil, hvor enkelthedernes indbyrdes sammenhæng og kontrast, altså montagen, leverer tydingen, bryder overfladen. Man behøver kun

at minde om så berømte eksempler som *Ruttmanns* „Berlin“, *Cavalcantis* „Rien que les heures“, *Sucksdorffs* „Människor i stad“.

Dette er ikke sagt for at forringe *Ole Gammeltofts* arbejde. For det første er en tradition noget, man ofte har for at bruge den, ikke for at bryde eller undgå den. For det andet er *Ole Gammeltofts* tolkning frisk og nutidig. Filmisk kunne man have ønsket mere smidighed, mere spænding; i stedet for at de enkelte sekvenser sprang frem på skærmen, ganske vist i kontrast, men til en vis grad ligeberettigede m. h. t. længde og den vægt, der blev lagt på dem, ville man gerne have set en helhed, der steg i spænding – hvad enten denne stigning så blev skabt af tempoforskydninger, associationer eller indhold eller alle tre ting til sammen.

Men selv om man kun har den svageste anelse om arbejdsvilkårene i fjernsynsproduktionen, tør man gætte på, at det i sig selv er en bedrift at lave filmen, som den blev. Når man skal klippe billederne i negativ, og når man kun har en karrigt tilmålt tid til både den ene og den anden af de skabende processer, er og bliver det beundringsværdigt, at resultatet bliver en film med artistisk appel og psykologisk finesse.

✱

Jeg bliver ved med at skrive „film“ med fare for at mishage nogle af de mere skarpt

indstillede blandt fjernsynsudøverne. Men når vi nu alle er glade for denne film – undskyld udsendelse – var det så ikke en lejlighed til at operere lidt i den opsvulmede organiske forskel på fjernsyn og film? De forekommer mig snarere at minde om forbundne kar end om organisk forskellige udtryk for den kunstneriske vilje. Selvfølgelig er der forskelle mellem film og tv, som det ville være fatalt at ignorere. Men lighedspunkterne er så meget mere iøjnefaldende, at der er mere grund til at dvæle ved dem. Tag først Ole Gammeltofts arbejde, som er en film lavet for fjernsynet. Den er udgået af dokumentarfilmens verden – ikke en bestemt skole af dokumentarister præger den og bestemmer dens stil, hverken den informative, den propagandistiske eller den impressionistiske. Selve forestillingen om, at man arrangerer visuelle virkelighedsindtryk i bestemte kameravinkler, lydindtryk kontra-punktisk eller som „overtoner“ til det visuelle, og derefter kombinerer sine enkeltheder ikke til et handlingsforløb, men for at udløse en fornemmelse, en reaktion, en indstilling hos tilskueren – er dokumentarisk i karakter.

Det vil i praksis sige, at denne måde at arbejde med audio-visuelt stof på ikke blot er tilvant, men ønsket af mange filmfolk i et land med en dokumentarisk tradition. Sådant et land er Danmark; det er værd at nævne, for der findes større filmlande end vort, der ikke har nogen dokumentarisk tradition. Men her er den 15–20 år gammel, og den er vokset ind i årgang efter årgang af filminstruktører, forøvrigt i vid udstrækning både dem, der arbejder med dokumentarfilm og dem, der laver spillefilm.

Altså kan fjernsynet, som er glad for Gammeltofts arbejde, sagtens finde flere end Gammeltoft! Og filminstruktører som sukker efter afveksling fra det oplysende og propagandistiske skulle sagtens kunne finde grobund for deres ønsker i fjernsynet.

*

For sandheden er den, at nok har vi en dokumentarisk tradition, men vi plejer den ikke tilstrækkeligt. Der er rigeligt med filmfolk beskæftiget med alle afskygninger af dokumentarisk filmarbejde, men det skorter på udviklingsmuligheder. Statens filminstitutioner har for at kunne føre an i udviklingen kun begrænsede midler til rådighed. Al ære og re-

spekt for de privatproducerede dokumentarfilm. Men mange af dem har nu alligevel i så høj grad private reklamemæssige interesser for øje, at det med at give kunsten, her den dokumentariske film, frie hænder til at anskue verden, ofte bliver en illusion.

Bevares – de instruktører, som laver dokumentarfilm, kunne jo beskæftige sig med noget andet. Nogle af dem er delvist gået over til spillefilmen, uden at det dog tør regnes for en ubetinget gevinst. Men i øvrigt er det at lave dokumentarfilm et så alsidigt fordrende job, at der sagtens må kunne findes skuffer og levebrød til dokumentaristerne.

Det er bare slet ikke det, sagen drejer sig om. Hvilket man så åbenbart er klar over i statens filmorganer, når man arbejder på at finde udveje for en fortsat, ikke stagnerende produktion af dokumentarfilm i landet. Hvilket Sammenslutningen af Danske Filminstruktører i sin virksomhed også har givet udtryk for.

I dokumentarfilmen har landet et udtryksmiddel, som ikke er en uvæsentlig del af – tilgiv udtrykket – kulturen. Dokumentarfilmene har været med til at præge et billede af landet i vanskelige og foranderlige tider. Der står ingen steder skrevet, at der ikke er behov for denne filmiske kulturhistorie-skrivning mere. En form for historie, bør man tilføje, der begynder med at være debat og ender som dokument.

Vil fjernsynet ikke give en hånd med? Når det snubler over en Ole Gammeltoft og bliver henrykt over hans dokumentarfilm, findes der givet også andre, som kan bidrage til og forøge glæden. Vil fjernsynet give frie hænder – inden for de arbejdsmæssigt snævre rammer – er der mange af de „gamle“ dokumentarfilminstruktører, som ikke bør betænke sig på et eller flere gæstespil i Rosenørns allé.

Til syvende og sidst er det ikke et spørgsmål om film *eller* fjernsyn, men om film og fjernsyn. Hvis fjernsynet er parat til at give gode muligheder for dokumentarisk arbejde med billede og lyd, findes der ingen god grund for dokumentarfilminstruktørerne til at holde sig tilbage.

Adskillige i denne kategori kunne nok have anledning til refleksioner over, at det var en af de yngste i faget, som lavede „Byens hverdagsaften“!